

Door de tijd heen

De volgende bouwwerken zijn opgenomen op de werelderfgoedlijst van UNESCO en staan in willekeurige volgorde:

- 1 De binnenstad van de Franse stad Provins kreeg zijn huidige vorm toen in de stad een jaarmarkt werd gevestigd tijdens de herleving van de agrarisch-urbane samenleving in West-Europa.
- 2 De familie De Medici liet in Toscane villa's bouwen en tuinen aanleggen die door de vernieuwende bouwstijl beschouwd werden als typisch renaissancistisch.
- 3 De grachtengordel in Amsterdam werd aangelegd tijdens de economische bloeitijd van de Republiek.
- 4 De haven van Delos was een belangrijk handelscentrum in de mediterrane wereld tijdens de bloei van de Griekse stadstaten.
- 5 De moskee van Kairouan werd gebouwd kort nadat de eerste aanhangers van de islam begonnen met de verspreiding van hun geloof.
- 6 De Valongokade in Rio de Janeiro werd gebouwd als aankomstplaats voor de slavenshippen die uit Afrika aankwamen.

- 2p 1 Zet deze bouwwerken in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

Hieronder staan verschillende gebeurtenissen beschreven die passen bij een landkaart die bekend staat onder de naam 'Peutingerkarta':

- 1 Tussen de eerste en vierde eeuw ontstond een kaart van het wegennetwerk van het Romeinse Rijk. Op de kaart stonden de namen van plaatsen, de afstanden tussen die plaatsen en de namen van rivieren en bergen.
- 2 In de vroege middeleeuwen was weinig interesse voor de kaart. Slechts één kopie, gemaakt door een monnik, werd bewaard in een Duits klooster.
- 3 In de zestiende eeuw kwam de middeleeuwse kopie in handen van de humanist Konrad Peutinger. Hij herkende de Romeinse oorsprong van de kaart en wilde de kaart in druk uitbrengen.

De gebeurtenissen rondom de Peutingerkarta passen bij verschillende ontwikkelingen in de Europese geschiedenis.

- 3p 2 Toon dit aan door, telkens met een verwijzing naar een passend kenmerkend aspect, een verklaring te geven voor:
- de behoefte aan de kaart in de Romeinse tijd en
 - de geringe interesse voor de kaart in de vroege middeleeuwen en
 - de belangstelling van Konrad Peutinger voor de kaart.

Gebruik bron 1.

De brief van Plinius Minor is een van de eerste documenten waarin Romeinse maatregelen tegen christenen staan beschreven.

Twee gegevens:

- 1 Plinius publiceert veel van zijn brieven, maar de brieven aan Trajanus wil Plinius niet publiceren.
 - 2 De brief van Plinius is al in de late oudheid algemeen bekend. Christelijke auteurs die dan over de geschiedenis van hun kerk schrijven, zijn echter terughoudend met het gebruiken van de brief als bron.
- 4p 3 Licht de gegevens toe door uit te leggen:
- dat je de beschrijving van de maatregelen tegen de christenen die Plinius aan de keizer stuurt als betrouwbaar kunt beschouwen en
 - wat de christelijke auteurs willen voorkomen met hun terughoudendheid met het gebruik van de brief als bron.

De middeleeuwen

In de vroege middeleeuwen lagen door het hele Duitse rijk 'paltsen', die bestonden uit woonruimtes en voorraadschuren en waren omringd door landgoederen. Het was gebruikelijk voor de Duitse koning om met zijn hofhouding, die vaak bestond uit honderden personen, rond te reizen van palts naar palts.

Dit gebruik van het rondreizen door de koning was economisch en politiek noodzakelijk in de vroege middeleeuwen.

- 2p 4 Geef voor beide een verklaring.

Gebruik bron 2.

Tijdens de eerste kruistocht (1096-1099) veroveren kruisvaarders delen van Palestina en stichten het koninkrijk Jeruzalem. Fulcher van Chartres schrijft hierover een kroniek, die verspreid wordt in Europa.

- 2p 5 Geef aan welke boodschap de kroniek in Europa moet overbrengen en beredeneer welk probleem in het koninkrijk Jeruzalem daarmee moet worden opgelost.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 3.

Je concludeert dat er in de specerijenhandel in de zestiende eeuw sprake is van continuïteit **en** van verandering.

3p 6 Licht dit toe door:

- een voorbeeld van continuïteit en een voorbeeld van verandering in de specerijenhandel te noemen en
- een kenmerkend aspect van de zestiende eeuw te noemen dat past bij deze verandering.

Gebruik bron 4.

Twee gegevens:

- 1 Sommige historici beweren dat de Beeldenstorm in Gent een gepland oproer is, andere historici denken dat het gaat om een spontane uitbarsting.
- 2 Van Vaernewijck houdt zijn dagboek in de jaren na de Beeldenstorm geheim.

4p 7 Leg uit, telkens met een verwijzing naar de bron:

- welke visie op de Beeldenstorm in Gent (gegeven 1) je met deze bron het best kunt ondersteunen en
- dat je de beslissing van bestuurder Van Vaernewijck om zijn dagboek geheim te houden (gegeven 2), kunt verklaren vanuit de komst van Alva.

Gebruik bron 5.

In 1574 wordt Leiden ontzet door de legers van Willem van Oranje. De inwoners van de gebieden rondom Leiden hebben kritiek op de tactiek die Willem van Oranje hiervoor gebruikt.

In deze prent wordt de tactiek van Willem van Oranje verdedigd met verschillende argumenten.

5p 8 Toon dit aan door:

- aan te geven welke tactiek Willem van Oranje gebruikt om Leiden te ontzetten en
- uit te leggen met welke twee **verschillende** argumenten deze tactiek van Willem van Oranje wordt verdedigd, telkens met een passende verwijzing naar de prent.

Op 12 mei 1585 boden de Staten-Generaal aan de Engelse koningin Elizabeth de soevereiniteit over de Nederlanden aan.

2p 9 Geef aan dat dit besluit mede een gevolg was van:

- de uitvaardiging van het Plakkaat van Verlatinge en
- de Spaanse belegering van Antwerpen.

Gebruik bron 6.

In de zeventiende eeuw bloeit de handel in de Republiek.

3p **10** Licht dit toe door:

- met een ander kenmerkend aspect uit de zeventiende eeuw 'de bloei in economisch opzicht van de Nederlandse Republiek' te verklaren en
- met een verwijzing naar de bron uit te leggen dat het beleid van de Republiek de bloei van de handel bevordert.

In de achttiende eeuw schreef Belle van Zuylen in een brief aan een vriendin: "Alle vermogens zijn bij man en vrouw oorspronkelijk dezelfde en als het verstandelijke vermogen bij mannen meer geperfectioneerd is, dan komt dat door studie en uitsluitend en alleen door studie."

Je beweert dat Belle van Zuylen in deze brief:

- 1 verlicht denken toepaste op het terrein van sociale verhoudingen en
- 2 uitging van rationeel optimisme.

3p **11** Ondersteun de beweringen telkens met een verschillend argument van Belle van Zuylen **en** geef daarna aan op welke politiek-maatschappelijke verandering in de negentiende eeuw Belle van Zuylen vooruitliep.

Gebruik bron 7.

Zowel Tula als pastoor Schinck wil met zijn verwijzing naar de Franse Revolutie een boodschap overbrengen aan het Nederlandse bestuur.

4p **12** Leg voor beiden uit welke boodschap ze willen overbrengen, telkens met een passend gegeven uit de bron.

Moderne tijd

De volgende gebeurtenissen rondom de Duitse familie Krupp, eigenaar van staal- en wapenfabrieken, staan in willekeurige volgorde:

- 1 Alfred Krupp leverde tijdens de Frans-Duitse oorlog moderne kanonnen aan de Duitse troepen.
- 2 Alfred Krupp zette gevangenen uit Duitse concentratiekampen in als dwangarbeiders in zijn wapenfabrieken.
- 3 Friedrich Krupp wilde de beloning binnenhalen die Napoleon uitloofde aan diegene die smeltkroesstaal kon maken.
- 4 Gustav Krupp schond de voorschriften van het Verdrag van Versailles door de wapenproductie niet volledig stop te zetten.
- 5 Met het kanon 'Dikke Bertha', dat volgens sommigen vernoemd was naar Bertha Krupp, konden de Duitsers wel Franse forten neerhalen maar niet de Franse loopgraven vernietigen.
- 6 Na aanneming van de Vlootwet nam Friedrich Alfred Krupp een werf over voor de bouw van marineschepen.

- 2p **13** Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

In 1862 nam de Nederlandse Tweede Kamer na jarenlange discussie een wet aan waarin de afschaffing van de slavernij in de plantagekolonie Suriname en op de Antillen werd geregeld. In de wet werd bepaald dat:

- de slaven direct werden vrijgelaten en
- de vrijgelaten slaven verplicht waren een arbeidscontract met plantage-eigenaren af te sluiten voor tien jaar.

Uit deze bepalingen kun je afleiden dat de wet een compromis was.

- 2p **14** Leg uit welk toekomstig probleem de Tweede Kamer met dit compromis wilde voorkomen.

In zijn boek *Het Kapitaal* (1867) noemde Karl Marx de wet Le Chapelier 'een staatsgreep van de rijke burgerij'.

- 2p **15** Leg uit welke redenering Karl Marx volgde door aan te geven:
- waarom juist de rijke burgerij van deze wet kon profiteren en
 - dat de uitspraak over de wet Le Chapelier aansloot bij zijn ideologie.

Gebruik bron 8.

Een interpretatie:

De tekenaar geeft twijfel weer of de invoering van het algemeen mannenkiesrecht bijdraagt aan de voortschrijdende democratisering.

- 3p **16** Licht deze interpretatie toe door:
- met een verwijzing naar de bron uit te leggen welke twijfel over de voortschrijdende democratisering de tekenaar weergeeft en
 - aan te geven dat deze twijfel past bij het ideologische standpunt van *De Notenkraker*.

In 1924 interviewde journalist George Viereck de voormalige Duitse keizer Wilhelm II. In dit interview noemde Wilhelm II het Dawesplan 'een tweede Versailles'.

Deze visie van Wilhelm II is eenzijdig.

3p 17 Toon dit aan door:

- aan te geven voor welk economisch gevolg van de invoering van het Dawesplan Wilhelm II met deze uitspraak waarschuwt en
- een economisch argument **tegen** deze afwijzing van het Dawesplan te geven en
- een politieke verklaring te geven voor het eenzijdige oordeel van Wilhelm II over de Weimarregering.

Gebruik bron 9.

Op 30 januari 1933 benoemt de Duitse president Paul von Hindenburg Adolf Hitler tot rijkskanselier.

4p 18 Leg uit, telkens met een andere verwijzing naar de bron, welke mening de maker weergeeft over:

- de politieke situatie in de Republiek van Weimar en
- de benoeming van Hitler als rijkskanselier.

Gebruik bron 10.

Een interpretatie:

Met het publiceren van dit artikel propageert de krant de vorming van de *Volksgemeinschaft*.

4p 19 Ondersteun deze interpretatie met twee argumenten, telkens met een andere verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 11.

In 1950 krijgt de regering van de pas opgerichte DDR daadwerkelijk te maken met de bedreiging van de aardappel oogst door de coloradokever.

2p 20 Beredeneer welke kritiek de regering van de DDR wil weerleggen met dit boek.

Een van de afspraken die werden gemaakt toen Indonesië onafhankelijk werd, was de oprichting van de Nederlands-Indonesische Unie. Dit was een nieuw politiek verband tussen Nederland, de Nederlandse overzeese gebieden en de voormalige koloniën. In 1956 zegde Indonesië de Nederlands-Indonesische Unie eenzijdig op.

2p 21 Leg uit dat deze opzegging van de Unie door Indonesië past bij een kenmerkend aspect uit de tweede helft van de twintigste eeuw.

Twee gegevens over het beëindigen van de Praagse Lente:

- 1 Brezjnev besloot, mede op advies van de DDR-leider Walter Ulbricht, om de Praagse Lente te beëindigen met een militaire inval.
- 2 Brezjnev besloot dat juist de Oost-Duitse troepen niet mochten deelnemen aan de militaire inval.

2p **22** Geef voor beide besluiten de overweging van Brezjnev weer.

In 1973 nam het Amerikaanse Congres (parlement) de *War Powers Act* aan. Door deze wet werd de president verplicht te overleggen met het Congres over het inzetten van Amerikaanse troepen.

De aanneming van de *War Powers Act* is mede veroorzaakt door:

- 1 het militaire verloop van de Vietnamoorlog na de Tonkin-resolutie.
- 2 een verandering in de publieke opinie in de Verenigde Staten.

4p **23** Leg voor beide oorzaken uit wat het Congres met de aanneming van de *War Powers Act* wilde voorkomen.

Gebruik bron 12.

Deze postzegel moet het beleid van Perestrojka bevorderen.

4p **24** Toon dit aan door:

- uit te leggen welke verandering in de communistische ideologie met de tekst op de postzegel wordt aangekondigd en
- aan te geven dat deze verandering het beleid van Perestrojka kan bevorderen en ten slotte
- aan te geven waardoor een postzegel een effectieve manier is om deze verandering te bewerkstelligen.

Gebruik bron 13.

Een conclusie:

Met deze bron kun je aantonen dat het ontstaan van sociaal-culturele veranderingen in de tweede helft van de twintigste eeuw een proces is.

2p **25** Leg deze conclusie uit door de sociaal-culturele verandering te noemen die naar voren komt in de bron en daarna aan te tonen dat je kunt spreken van een proces.